

az, hogy iskolafajainkat fokozatosan — hogy se a tanulóra, se a tanárra megterhelő ne legyen — vezessük át a magunk oktatásügyi rendszerébe. Ezek az intézkedések nagyrészt könnyítések a szaktárgyak és erősítések a nemzeti tárgyak tekintetében. Minden tanulónak meg kell ismernie és tanulnia a nemzeti tárgyak jellem és öntudaterősítő elemeit a magyar nyelv és irodalom, a magyar történelem és földrajz menetében, amely tantárgyak felemelt óraszámban és minden osztályban kötelezők. De a Délvidéken — és ez korszakos és nemzetpolitikai szempontból döntő jelentőségű újítás — minden iskolafajban kötelező a szerb nyelv tanulása, mint második idegen nyelvé a német nyelv mellett, hogy a Délvidék kitermelt értelmisége tudja azt a nyelvet, amellyel a vele együttélő nemzetiségekkel megértetheti magát és amellyel az ott élő nemzetiségek vezetésére képessé válik.

A sebek fájnak. A területet meghódítottuk, a föld a mienk, a városok a mieink, az impérium a mienk — a lelkek még nem. Még hosszú időnek kell eltelnie addig, amíg azok a dacos, kemény és gyűlölködő tekintetek szeretettel és bizalommal fognak reánk visszanézni, míg az ökölbeszorított kezek kézfogásra nyílnak. Ezt elérni már nem a fegyverek feladata, hanem nekünk nevelőknek kötelességünk. Az iskolának a feladata az, hogy a gyermeknek szívét megnyerjük s a gyermekben keresztül eljussunk a családokba és bevigyük ide is a magyar szellemet, a magyar gondolatot. Azt a magyar gondolatot, amely ezer éven át életet adott. Én hiszem és elismerem, hogy a fiatal, nagyszerű, néha talán túlbúzó magyar nevelők olyan kulturát fognak a Délvidéken teremteni, amely a nemzettest e részén is megteremti azt a szükséges magyar szellemi egységet, amelynek létrejöttével ezen a földön élő minden hű magyar állampolgár szívvel és lélekkel fogja szolgálni az örök magyar gondolatot, a szentistváni nagy és erős, lakóiban megbékélt Magyarországot.

Dr. Balogh Ányos.

Táji nevelés.

Olyan író adta közre benyomásait nemrég a mai magyar középiskolában folyó nevelő munkáról, aki humanista beállítottságánál fogva egyoldalúsággal a földrajz javára meg nem vádolható. *„Szóljunk néhány szót a földrajzról. Régi panasz, hogy a történelem nem elég a geográfiai ismeretek ébrentartásához. Van, aki Catalaunumról szaval, de nem tudja, hogy Chalons-sur-Marne-nal azonos és Itáliában keresi a térképen. Galliát Svájccal téveszti össze. Lombardia helyéről fogalma sincs egy jeles, olvasott tanulónak.*¹ A tudásbeli sivárság elszomorító képe bontakozik ki e néhány sorból a középiskolát végzettek földrajztudását illetően. Lenne magunknak is ehhez hozzátenni valónk, és megjegyzéseinket a földrajzi tudatlanságnak éppen nem a kvantitatív oldalára íránk. Vannak ennél nagyobb hiányok is, melyek inkább minőségi síkon jelentkeznek.

¹ Zolnai Béla: Bepillantás egy gimnáziumba. (Magyar Szemle, 1941. október.)

Zolnai Bélának — idézett cikke tárgyszerűségéből folyóan — a földrajzi tudatlanság legfelső felületéről vett futólagos tapasztalatai valójában *alapvető* lelki hiányokra figyelmeztetnek. A geográfiai ismeretek hézagosságát hatalmas perspektívába állítják *Kodolányi János* megfigyelései az ormánysági ember tájtudatának elhalványulásáról² s a tapasztalataihoz fűzött következtetések egyetemes magyar, sőt egyetemes emberi vonatkozásain lemérhetjük a probléma teljes súlyát: mit jelentett a dél-baranyai lakosság számára a tájtudat feladása. Az életnek, a lelki és testi organizmus egységének, a folytatást kívánó életnek merev, halálos tagadása, kipusztulás és értékmegsemmisülés járt a táji keretből való kilépés nyomában. Gondolkodóink már jóval előbb felfigyeltek arra a szakadásra, mely az utolsó évszázadban nyílt meg ember és tája között. Kifogásolták a térszemlélet egyoldalú csökkenését az időszemlélet rovására és törvényszerűségeket vezettek le, mikből kristálytisztán láthatja mindenki, hogy táji lényből történelmivé, elspiritalizálódottá válásunk alapjaiban ingatta meg emberi egységünk építményét.³

*

Táj és táji ember, tájtudat és tájkeret, — megannyi fogalom, a hozzájuk fűzött következtetések pedig normák, alaki szabályok, melyek tartalommal való megtöltésétől — minőségi és mennyiségi szempontból egyaránt — függ a nagy vágy, az örök vágy elérése: *a harmónia*. De hiszen nincs emberi igaz akarás, melynek zászlaíjára ne ez a szó lenne felírva, s az összhangban rejlő szépség, a hozzá nélkülözhetetlen igazság, szociális béke, tudás vagy hit mind-mind szinonim fogalmak a cél szempontjából. Hogyan lehetséges mégis, hogy ennyi sok *valóban munkáló* és nagy lelkek által fűtött erőtenyezőnek az eredője, a mai ember és világa, oly lehangolóan harmóniátlan? ! Hogyan lehetséges a mostani zűrés kor, melyben szent és nemes fogalmak állnak hegygyel egymásnak, s a közéjük szorult ember szerencsétlen és vérző. Ugy látszik, elszabadultak természetes alapjukról mind a hitek és akarások, becsületes ideálok és embersegítő törekvések és most Goethe szánnivaló bűvészinasa feje felett táncolnak, vágnak, a Mester varázsszavára várva, mely rendet teremt és harmóniát visz az erőszakká vadult erők közé. Hasonlataink bizonyára sántikálók, s távol áll tőlünk, hogy bajaink, nyomorunk, lelki elesettségünk és kultúránk válságának okát egyetlen egyben, a tájtudat hiányában jelöljük meg. A biztos és harmóniát adó keretektől *régen* léptünk ki, talán már nem is azok vagyunk, akik az autárkia feladásakor voltunk, a folyamat kezdetén. Szavaink, mik e régi kort idézik, elszíntelenedtek vagy értelmet cseréltek, lelkünk új fogalmakkal töltekezett meg és ha manapság a magyar középkor táji emberének boldog és harmónikus életéről merünk szólni, jelszavak bunkói zuhanak a fejünkre. Pedig meg kell látnunk, hogy a tájban élés erőt adott, a hamis értelmezésű „felszabadulás“ pedig földönfutóvá tette népünket. A régi, tájhoz rögzített életformát sírják vissza a magyarság tévesztésének okait világos szemmel felismerő öregek, ezt kívánják felújítani jogi formák között a sorskérdésünket szívükön hordozó tudósok. A szét-

² Kodolányi János: Baranyai utazás. Budapest, 1941.

³ Mendöl Ribor: Táj és ember. Budapest, 1932.

züllesztés és pusztulás legvégletesebb kifejlését mutató egykés tájak kutatói különböző utakon elindulva jutnak ugyanahoz az alapgondolathoz: *a tájkeret széttöredezése volt mindenütt a pusztulás megindítója. Kogutowicz, Kodolányi, Kovács Imre, Hidvégi, Fülep Lajos, Kiss Géza* idevágó gondolatainak hosszú sorát idézhetnők; legutóbb tisztán jogász-i szempontoktól vezettetve jutott el a táji életegység meglátásáig a garammenti egyke egyik értékes tanulmánya.⁴

*

Tájnépesedési részletkérdésekig azért jutottunk el a táji embernevelés nagy problémájával viaskodván, mert *ebben* a vonatkozásban mutathatjuk be legszélsőbb kilengésben a kárt, melyet a tájtudat elhalványodása okozott. Mi ehhez képest a földrajzi tudatlanság! Apró repedés kultúránk épületén, melyet alaposabb topográfiai tanítással pótolni lehet. De lehet-e visszahelyezni a szelek, vizek, hegyek ősi és természetes megnyilvánulásai közé a mai embert?! Elfelejtethetjük-e vele, hogy a tájnak és térnek nem korlátlan *ura*, hanem csupán általa kiemelkedett, Isten és szorgalma által vezetésre rendelt, de a tájba mindenkor, örökké, szervesen és részként beleillesztett élőlény? Minden megtéveszt, ami körülvesz bennünket, s hamis képzeteket kelt. A száguldo gépkocsi és zúgó repülőgép, a hangot és képet szinte pótló berendezések, a rombolás géporiái és a földből gombamódra kinövő új települések egyaránt rontják az ember arányérzékét: önmagát túlságosan nagyra, sokra képesnek tartja, a természetet primitívnek, inaktívnek képzei. Vajon olvashatja-e mosolygás és lekicsinylés nélkül ezeket a sorokat *korunk gépmember-ideálja*, kinek élete lökésezrek, motorok, huzalok világában terebélyesedett ki a mai látszat-tökélyig, s aki gombnyomásra „fogja” Madridot vagy Honolulu rádióján... Micsoda primitívség a tökéletes uhanóhombázó-mechanizmushoz képest a nádas vagy erdei tisztás, avándorló homok útja: a táj, melyben évezredek élete rétegződött egymás fölé hangtalanul és szenzáció nélkül! Pedig a drótok és kapcsolók világánál sokkal időállóbb emez, nem is beszélve arról, hogy a kiindulás *ez* volt. Azonban — halljuk az ellenvetést — az ember *túljutott* a fejlődésnek ezen a mondjuk, természeti fokán. Aztán „uralma alá hajtotta” a természet erőit. A természetjárás és turistáskodás éppen korunkban jutott hallatlan divatra. Tele vagyunk *népi* és földszagú *őstehtetőségekkel*, van gyöngyösbokréta és nincs hét, hogy valaki a nagyok közül „le” ne menjen a vidékre, hogy onnan megfrissülve, de igen szívesen térjen vissza a „bűnös főváros”-ba. Gránitköveinken botorkázó harisnyás székek, falvainkban pedig tornacipős, vedlett-úri ruházatú kivetkőzöttek. Proletársors? Az új kor egységesítő hatásának első jelei? Új kapcsolat ember és táj között, vagy az új emberhez idomuló új táj? Azért mult-e el nyomtalanul a régi tájember, mert meghalt a régi táj, vagy átértékelődött? Babits Mihály *Városvég*-ének „*lázás és gyászos vidék*”-e, hol „*a gyárból a csatornába szennyes ár foly*”, lesz-e az új ember ihletet adó tájképe, miként az új emberideál is a jellegtelen,

⁴ Bónis György: Egyke és jogszokás a Garamvölgyén. (Társadalomtudomány, 1941. évi 3. szám)

semmi egyénit nem hordozó tömegemember. . . Schneller Károly szavai jutnak eszünkbe: „... a tünet az okkal, a látszat a valósággal össze-zavarodik és a kaoszban könnyű dolguk van az indulat démonjainak, az ürügy- és mentségkeresésnek.”⁵

Ürügyet, mentséget valóban talál korunk minden szörnyűsége. Harmónia azonban nincs.

*

Most pedig lássuk az arkánumot, — szól az olvasó. Mi lesz tehát a régi boldogság visszanyerésének varázsszere?! Természetesen nem gyógyjavaslat adásáról adásáról van szó, s még a pontos diagnózisig sem jutottunk el. Azonban szilárd a hitünk, hogy minden bajfeltárás közelebb visz a majdan gyógyítandó, eredendő bajforráshoz. Sokan vagyunk, sokat látunk meg, és beállítottságunk szerint vetjük a hangsúlyt, majd erre, majd arra. Mi abban találjuk a diszharmóniák egyik fő okozóját, hogy *ember és tája között végzetes szakadék nyílt meg*, melybe belehullottak az ember-táj szimbiózisának összes értékei, a lemeztelenített ember pedig fárado szárnyakkal és ólomsúlyokkal repdes ön-teremtette mesterkelt világában a nélkül, hogy pihenni, játszani is ledőlhetne a biztos talajra. Ebből az alaptézisből kiindulva rajzolhatjuk meg csupán a körképet és kísérelhetjük felvázolni az általunk helyesnek tartott gyógyeljárást, melynek célkitűzése az ember táji nevelése. Természetes, hogy terveket készíteni és ideálokat kitűzni csak teljesen légüres térben, kényszerű meglevőktől *nem* korlátozottan lehet; ne lepődjék meg tehát senki, ha terveink és a középiskola jelenlegi rendszere *csupán* abból a szempontból koncentrikusak, amennyiben mindkettőnek közepében a *gyermek* áll.

*

Abból a tapasztalati tényből kiindulva, hogy az ember egész egyéniségének kialakítására az iskolai nevelés *igen csekély*, bár rendkívül *fontos* hatással bír, eleve fel kell tételezzük, hogy a táji embernevelés célkitűzésében *minden* iskolai oktató és nevelő *eszköz* egyetemlegesen osztozik. Korántsem földrajzi diktatúráról, vagy más efajta játékos tervekről óhajtunk itt beszélni, aminthogy az előzőkben is azt szeretettük volna érzékeltetni, hogy nem tanóra-részesedések kisszerű szempontjairól van szó. Tehát *magára a földrajztanításra*, mint iskolai eszközre, csupán néhány mondatot szentelünk. Nézeteinket bővebben és ismételtén kifejtettük ennek a folyóiratnak és a *Földrajzi Szemináriumnak* a hasábjain. Lehetetlen állapotnak tartjuk természetesen az iskolai földrajztanításnak mai alárendelt helyzetét. A nélkül, hogy itt most céltalan részletezésekbe merülénk a különböző iskolafajok földrajzi oktatását illetően, meg kell állapítsuk, hogy *keves osztályban, alacsony heti óraszámmal, nem kellő segédlettel* (kirándulás, film, térkép, stb.) *és főleg rettenetes tananyagbeli túlterheléssel tanítják a tárgyat*. Külön kiemeljük a *szülőföld tájrajzi tanításának szinte hihetetlen hiányait* s azt a *valósággal bujkálásszerű erőfeszítést*, amellyel néhány lelkes geográfus dolgozik, hogy a tantervek és utasítások spanyolcsizmáiba szorulva *mégis*

⁵ Schneller Károly: Időszerű gondolatok a népesedésről. Budapest, 1940.

juttasson valamit azoknak a földrajzi gondolkodásból és nélkülözhetetlen adatszerűségekből, akiknek emberré neveléséért — *bár a felelősséget e téren határozottan el kell háritsa magáról* — számadásra vonható. Nem segít azon sem módszer, sem óravázlat, de még szakfelügyelői látogatás és kötetekre menő utasítás sem, hogy pl. a kereskedelmi középiskola új tantervében Magyarország földrajzára egyetlen egy osztály földrajzi óraszámra és abból is csupán egy töredék jut. Még hozzá *alsó* osztályban és — tapasztalás szerint — olyan földrajzi előképzettséggel rendelkező tanulók között, akiknek, midőn „*az ember hatalmi törekvéseinek földrajzi okai*” szerepelnek a tanításmenetben, világtájakat és klímabeli alapfogalmakat kell tanítani. Megjegyezzük, hogy a középiskola felső osztályaiban ez az iskolafaj adja a földrajzórák *maximumát*. Az utolsó két évben azonban a földrajz már itt is csupán más tárgyak *kapcsolataként* szerepel, — hogy az eféle „*tantárgyi koncentráció*” mit valósít meg a földrajz elsődleges célkitűzéseiből, azt — a tananyagbeli túlsúlyoltság mai hinárjában — tanárok és laikusok képzeletére bizzuk.

*

A földrajztanítás azonban, a legkiválóbb tanár kezébe adva is a tárgyat, csupán alapjait rakhatja le vagy tárgyi adatszerűségeit és tudatosítását szolgáltathatja a táji nevelésnek. Ennek célja ugyanis lényegesen *több* és lényegesen *más*, mint a jeles topográfiai tudás, vagy a magasabb térjelenségek kapcsolatainak eszményi átértése. Igazi, bensőséges *kapcsolat kialakításáról van itt szó* táj és ember között, önerőink és képességeink tudatos ismerete mellett alázat a természet erői előtt és élménnyé válása annak, hogy mindenfajta életmegnyilvánulásnak egyetlen biztos és reális kerete a *természeti erők működési területének kisebb, harmonikus egysége, a táj*. Táji embernevelésünk ideálja nem adja fel a civilizációs értékeket, sőt mélyre ágyazza azokat lelkében, de egyetlen percre nem felelji az otthon, a szülőföld képét, ismeri a benne munkáló táji erőket, számol velük emberi célkitűzéseinél, mérlegeli a táj telének és patakjának, talajának és gazdasági létárának, helyzetének, tájszomszédainak és emberi foglalkozásainak minden adottságát akkor, amikor munkáját végzi, legyen az telekkönyvvezetés, ügynöki akvizíció vagy kendértlólás. Bizarrr példákat hozunk, hogy sablonokba ne merevedjünk és éreztessük: a *valóság* talaján akarunk maradni, sőt egész célkitűzésünk éppen az, hogy visszakerüljünk a reális szemléleti síkra. Mert — *ugyebár* — nem mozog a valóság síkján, aki szülőföld és táj nélkül, valamelyik város háztengerében felnőve hirtelen a Székelyföldre kerül és megérkezése után két kéttel már „*átfogó és szerves programot*” ad a terület népének gazdasági megsegítésére. De téved, aki azt hiszi, hogy *kisebb hatósugárban* nélkülözhető a tájlélekkel való életteli kapcsolat. Egészen magányos elefántcsonttoronylako képzelhető csak el olyanoknak, akik *hivatásít a köz javára képes gyakorolni*, mondjuk a vasúti vagonszámok összeadásának magasztos feladatkörében, az *őt körülvevő tér életjelenségeinek ismerete nélkül*.

Ismeret és életközösség, ez az első külső jegye a tájban nevelt embernek. Tehát ne kirándulásszerű élmények, majálisok és ünnepi felvonulások, romantikus visszaemlékezések kódében jelenjék meg képzele-

tében a táj, hanem úgy, amint van, mindennapi életében. Ismerje helyrajzát és minden zegét-zugát, tudja az előnyöket és legyen tisztában a hátrányokkal, dolgozzon benne, próbálja meg végigkísérni életét az őstájtól a jelenkorig és lássa világosan a helyzetét: hanyatló vagy emelkedő szakában él, mik a kilátásai. Mind ezek alapján pedig tudjon fogalmat alkotni magának arról, hogy *mi a szerepe a tájban?* A táji neveltségű ember nem lehet deklasszált, légüres térben imbolygó, mert gyökerei egy terüjethez kötök, melyre vonatkoztatva élményszerű előtte a *Szózat* igazsága: *itt élned, halnod kell!* Félreértések elkerülése végetszükségesnek tartjuk megjegyezni, hogy *nem* kívánjuk az egyént ólomt súlyokkal *születése helyéhez* láncolni, de kell legyen gyökere *valahol, ahonnan* más tájra vándorolhat, *ahonnan* tudatosan költözik, testben, szellemiekben, vagy mindkettőt egyszerre. Ez az embereszmény régóta körvonalazott az irodalomban, néprajzban zenében s akik ezekkel a stúdiumokkal foglalkoznak, régen hiányolják a táji embert. Önmagában sem építkezési vagy gazdálkodási forma, sem mese, sem bölcsődal fenn nem maradhat; átörökítéséhez ember kell, aki primitív fokon tudattalanul, kultúrált fokon azonban tudatosan vállalja a közösséget tájával minden vonatkozásban. *A táji neveltségű ember tehát gazdagabb, differenciáltabb kultúrájú, mint a gyökértelen, a tömegnevelés eredményezettje, mert amellet, hogy elsajátította az általános műveltség elemeit és magáévá tette idegen tájak kultúráját is főbb vonásokban, megőrizte sajátját, még hozzá tudatosodott fokon, értelmet lelve és munkára készen érte.*

Micsoda nehézségek merednek e futtában vázolt embernevelés megvalósítása elé! Széleskörű decentralizáció — tehát pontosan ellenkezője annak, ami egyre erősödő folyamat manapság — különösen kultúrális síkon az alfája a lehetőségek megadásának: ne szintelenedjék, sekélyesedjék el az, aki az elemi iskolánál magasabb végzettséget óhajt szerezni. Karácsony Sándor gondolatai ebben a vonatkozásban teljesen fedik elgondolásainkat⁶ és vele együtt valljuk, hogy az akadémiai fokozatos rektorságok 17. századában lényegesen nagyobb feltételeivel rendelkezett a táj eredeti kultúrája megtartásának, továbbfejlesztésének, mint manapság, mikor mindent, ami érték, felszív Budapest, a nélkül, hogy igazi kultúra tekintetében valamit is adna a falunak, *Ami a faluból Budapestre eljut*; mese és dal, tánc és népművészet, zamatot magyar beszéd és harmónikus együttélés a tájjal, — *ami a faluba eljut Budapestre*: — különben ezt felesleges részletezni. Hasonlítsa össze, aki kíváncsi rá, a nagyvárost megjárt fiatalembert vagy leányt otthon élt társaival. Egyetlen szó van rá: *métely*. E métely azonban még mindig csillogó perspektívát sejtet a falu határa között élő szemében, s nincs, aki a kultúra és tudás teljes vértetében vesse fel a harcot ellene. Ehez az eredményes harchoz ugyanis az is kellene, hogy a táji élet valóban kíváncsatos legyen, s megkapja a táji ember azokat az alapvető szociális, civilizációs, gazdasági, anyagi kelleket, melyek birtokában nem fogja varázsos színben látni a fővárosi viceházmesterséget. Tehát a szervesen

⁶ Karácsony Sándor: A magyar észjárás és közoktatásügyünk reformja. Budapest, 1939.

egybefüggő reformláncolat éppúgy szükséges a táji emberneveléshez, mint a tájba hozott kultúra és humánus egésze. E két alapokat adó feltétel mellett az intézkedések hosszú sorát kellene meghozni, hogy a tájtudat megmaradjon, sőt erősödjék a merev elzárkózás nélkül. Tájai alapra kellene fektetni a honvédelmi nevelés *kiképzésen felüli* részét, a *szórakozásokat* (milyen jellegtelenné, üressé tesz és micsoda kiábrándulást hoz a mai mozi!), intézményesen és a célszerűség jegyében kellene gondoskodni a táji *viselet* észszerű mérvű fenntartásáról és az *építkezések* irányításánál szóhoz kellene jusson az egészségi és gazdasági szempontokon túl a táji jelleg. A feladatok a táji keret erősítése érdekében természetesen sokrétűbbek az általunk felsoroltaknál, de a felsorolást nyugodtan bizzuk a következő időkre, hiszen megvalósításuk ügysem áll a „*sofort*” programok jegyzékén. Különbözik is: *mutatis mutandis*. Kétféle módja van a *tájkeretből való kiszakadásnak*, de száz eszközt kell alkalmazni a visszavezetésre. Kiszakadt a tájkeretből a tájban ma is fizikailag élő, sőt a földet művelő, hegyet-erdőt járó ember, *ha lelki közössége szűnt meg környezetével*. Magyar vidékeink egyik legáltalánosabb és legszomorúbb jelensége ez: környezetüket szégyenlik, nem szeretik, attól bármi áron elszakadni igyekeznek. Ennek a lelki elszakadtságnak a megszüntetése talán még nehezebb, mint a *városi tájba került ember fizikai visszaillesztése a természetes környezetbe*; ez a *tájból való kiszakadásnak másik, talán kevésbé veszedelmes fajtája*. A kőház, az aszfalt és az irodai szoba emberére gondolunk, kinek szülőföldje egy klinikai szoba, gyermekkorából visszaintegető emlékei utcasarkok, parkok szűkreszabott gyepkockái, hazája pedig többé nem Kárpát-medence vagy középdunai táj, hanem egy hivatal, mely Kaliforniában éppúgy lehetne, mint Budapest bérházának hatodik emeletén. Ez az embertípus intézi, egyre inkább elhatalmasodva, az *ország* sorsát minden vonatkozásban; ő szabja meg, mit kell mint elemi ismereteket tanulnia a dunamenti kicsiny falvak iskolásgyermekének, előírja a dalokat, verseket, irányítja az egyik legfontosabb nevelőeszköznek, a rádiónak a műsorát (minekfolytán ma már igazán fehér holló a hajdan leggazdagabb néppenélű tájakon is az az ember, akinek szemében ne a *Tenyereimen hordom* és *Elbújok az oszlopok mögött* lenne a „magyar” nóták királya, a hazafias daloké pedig az *Erdélyi-induló*), sorsot jelentő rendelkezéseket ad ki a gazdasági élet ezernyi ágában, megszabja a tömegcikk stílusát, tehát ízlést diktál, közvéleményt formál, hirlapot ír. Ez az embertípus, amelyik Budapestről „*leutazik*” a vidékre, hipp-hop, gyorsan rombol még valamit — ha ugyan lehet — egy-két „*pesti*” viccel, kiszólással, figura ugyan a mezőn és a sárban, de mégis abszolút tekintély, mert „*Pestről jött ám!*”, és a faluban mindenki jól tudja: ez a hely a hatalom, fény és megélhetési lehetőségek fókusza az az országban. Tájtudattal rendelkező kultúráltak előtt mulatságos alak az ilyen tájtalan, de vajjon mosolygunk-e a nehézkezü paraszton, aki tűzre teszi a faragott bölcst, házába hívja a régi festett cseréptálakért, korsókért vásári edényárút kínáló házalót, elkótyavetyéli anyái szőttesét (előfordult már az is legutóbb egyik népi himzésben leggazdagabb tájunkon, hogy a főbíró *nem tudott* összeszedni néhány néphimzéses te-

rítót, párnahuzatot, ruhadarabot egy kiállítás számára, nem azért, mert nem akartak adni, hanem azért mert az utolsó években valósággal lázasan dobálták szét a közeli város piacán), szívesen használja a pesti jassz- kifejezések tájszólásos alakjait, egész valójáról lesír, hogy legszívesebben bőrét is kicserélné, csak hogy megszabaduljon mind attól, ami ősi öröksége szülőföldje révén. . .

*

Ne áltassuk magunkat : iskoláinkban ilyen tömegek ülnek. Nemrég megkérdeztük az egyik osztályban. — tipikusan agrárvárosi alföldi iskolában — a tanulóktól: *ki fejt már tehenet?* Hatalmas nevetés volt a válasz; a kacaj élességéből és a vele párhuzamosan vörösrre pirult néhány arcból megéreztük, hogy nemcsak nem érdekli a 16-17 éves leányokat ez a foglalkozás, de egyenesen szégyenteljesnek tartják. Az elpirultak — mint később titokban elmondták — tudnak ugyan tehenet fejni, de e kép után jelentkezni nem mertek, és mi azt hisszük, mostantól fogva gondosan titkolni is fogják tudásukat. *A réteg,* amelynél ezt a tapasztalatunkat szereztük: *parasztszülők, legfeljebb parasztnagyszülők sarja, tősgyökeresen magyar:* már mindent elvesztett-elhányt, ami táji öröksége, múltak drága és szépséges kincse, egyéniséget adó színe és zamatja volt, de semmit helyébe nem kapott, jellegtelen, proletárszerűségű, daltalan és rimtelen tömeggé vált. *Micsoda iskolán kellett átszényeznie ennek az egy-két nemzedéknek,* míg tudatára ébredt annak, hogy *le kell vetkeznie* mindent, amit táji multjából hozott magával különben nem boldogul, nevetséges. . . Hol, melyik ponton kezdjük a harcot ez ellen az értéfosztó, romboló, pusztító, sekélyesítő *közhangulat* ellen? Véleményünk szerint egyetlen kiindulás lehetséges: visszavezetni gyermeket és felnőttet egyaránt a rögöz, megmutatni neki, hogy mindaz, *amit ma megvetnek, lenéznek:* vers, népszokás, ruha, építési mód, — *egyedüli természetes,* amivel a kacsalábon forgó város mesterkelt, természetellenes *világa mereven szembenáll.*

Kicsiny kortól szoktatás, a táji jelenségek állandó tudatosítása, *de a teljes kultúra megadása,* sűrű együttélés a természetes környezettel, a népi műveltség megbecsülése, értékeinek és szépségeinek állandó ismeretése, népi játékok játszátása, népi énekek énekeltetése, végül a tájak egységének hazaként való rögzítése, — ime, ezeket a módszereket tudjuk futtában ajánlani a táji nevelés érdekében. *Fontosabb az eszközöknél a lélek, mellyel alkalmazzuk őket:* ha a gyermek a leghalványabban is megsejti, hogy *mi magunk* nem vagyunk meggyőződve tanításaink helyességéről, az egész ügy gyorsan komikumba fullad és árulóivá váltunk, bűnösebbekké, mint a táji értékeket durván lefosztó közvélemény. *Beszéljen* a tanító sokszor és szeretettel szülőföldjéről, tájáról, ne tekintse elvesztett időnek a reáfordított percek, de kérdezze a gyermekektől is: *mi veszi körül őt, mit tart tájának, hol érzi magát otthon?*

Ha *rendszer és tanító* ilyen értelemben neveli következetesen és lelkesedéssel, a gyermeket, abban fel fog ébredni valami halvány kétely az iránt, hogy talán mégsem az álhazafias, frázisos, vitézkötéses puffogások az igazi kifejezői a hazaszeretetnek, hanem tájunk és önmagunk

táji értékeinek, tudatos szeretete, védelme, fejlesztése. Ilyen neveltség mellett remélhető, hogy lesz közönsége *Bartók*, *Kodály* zenéjének, a vérbeli tájfestőknek, olvasója a saját sorskérdéseinket számontartóknak és megértője a jövődő középosztályban a népi szociális kérdésnek. . .

Úgy érezzük, harmóniát is lophatunk ilyen módon a modern ember végletekkel harcoló lelkébe. Ha táji neveltségű: tudja, érzi, mi a természetes, és ezen az iránytűn el tud igazodni a fogalmak kaoszában. *Természetes* a megújuló növényzet, a téli álomba dermedő erdő, az építő munka, a szelekció és *természetellenes* a kihalt család, a régmúlt szellemének erőszakosan felújított, neobarok uralma, a rombolás és pusztítás mindenfajta változata, az indok nélküli privilégizálás. Természetes az élet és természetes, nem félelmes, a halál. És ami szép, mind természetes. ami pedig természetes, mind szép, mert kétségeket nem támaszt, reménytelenséget nem kelt, mint az ember tettei és az ember világa.

Dr. Aldobolyi Nagy Miklós.

A magyar nyelvi iskolai dolgozatok.

Iskolai tanításunk központjában kétségtelenül az u. n. nemzeti tárgyak állanak. Ezek a legfontosabbak, ezekkel van módunkban legjobban nevelői céljainkat megközelíteni. E tárgyak nem csak új ismeretekhez vezetnek, de anyagukban, hőseikben valahol magára vél ismerni növendékünk, akiknek sorsa érdekli, velük érez, aggodnik értük s példaképe lesz.

Nemzeti tárgyaink közül is a történelem és a magyar nyelv az, amelyek a legnagyobb alakító erővel bírnak. A kettő közül pedig a magyar nyelv bír elsődleges fontossággal, ez egész tanításunk gerince. Ez tanít meg gyönyörködni olvasmányaival a magyar múltban, ez állít eléink példaképet alakjaiban, ez visz el képzeletben hazánk soha nem látott bérceire, folyó völgyeibe síkságaira stb. Nem is tud addig soha érdektelenül, odaadó hűséggel ragaszkodni az ezeréves határok csonkíthatatlanságához egyetlen nemzetiségünk sem, amíg édes anyanyelvünk mesés gazdaságában és színpompájában át nem tekinti e földet! „Nyelvében él a nemzet!” Ez a legnagyobb kötőerő, a legnagyobb fegyver! Ha magyarul gondolkoznak, magyarul éreznek is. Akinek egyszer már a szívéig hatott a szőke Tiszánkon táncot járó apró tündérek lépteinek csengése, aki egyszer már örömmel felelt Ankerschmidt lovagról, aki aggodott Miklósiért párviadalban, — nem lehet hűtlen hazánkhoz.

S nyelvünk írott képe, a betű, végigkísér egész életünkön. Írásunkról, annak szép és helyes voltáról ítélnék meg bennünket az ismeretlenek. Ez a két képesség, amelynek átadása és átvétele a legnagyobb gondot okoz tanárnak és tanítványnak egyaránt. Igen alaposnak és körültekintőnek kell lenni annak a nevelőnek, ki ezt a feladatát hiányta-